

Kur'ân'da meşveret ve önemi

Süleyman Kösmene

Özet

Meşveret, müşâvere ve istişâre, bilen insanlara danışma ve ortak akıl arama faaliyetidir. Ortak akılla doğruyu bulma işi ancak meşveretle mümkündür. Kur'ân'ın bir sûresinin ismi olan şûrâ, yani meşveret, istişâre ve danışma açıkça emrettiği önemli bir sosyal karar mekanizmasıdır. Bundan dolayı îman hizmetlerinde de can damarından da öte bir organ hüviyetindedir. Bu çalışmada Kuran'da meşveretin önemi bilhassa Bediüzzaman Said Nursî'nin yaklaşımı ile ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler

Meşveret, şura, iman hizmetleri, şahs-ı manevi, fikir hürriyeti, demokrasi

Abstract

Consultation and advising are activities comprising consulting with well-informed persons and searching for common sense. The only way to find the truth with common sense is consulting. Consultancy is an important social decision mechanism commended by Holy Quran, the name of one of whose Surahs is also Supreme Consultancy Council. Therefore, it is an important and vital part of religious services. In this study, the importance of consultation is, with specific approach by Bediuzzaman Said Nursi, is handled.

Key words: Consultation, supreme consultation council, religious services, incorporeal-body, freedom of thought, democracy

Dinimizin ön
gördüğü insaf
usulleriyle
yapılan meşveret,
yani Üstadın
ifadesiyle
meşveret-i
şer'iyeye, fikirlerin
dağınıklığını
giderir, görüşlere
belli bir hedef
çizer, istikamet
verir, potansiyel
gücün en
 faydalı biçimde
kullanılması
böylece temin
 edilmiş olur.

Ortak Akıl Bir İhtiyaçtır

Meşveret, müşâveret ve istişâre, bilen insanlara danışma ve ortak akıl arama faaliyetidir. Ecdadımız “akıl akıldan üstündür” demişlerdir. İşte üstün akılı bulma işi ancak meşveretle mümkündür. Meşveret eden kişi kendi şahsî kanaatinden vazgeçer, meşveret ettiği kişilerin ortak aklına işini bırakır. Ortak akla güvenir, ortak aklın görüşüne kanaat eder.

Kur'an'ın bir sûresinin ismi olan şûrâ, yani meşveret, istişâre ve danışma; Kur'an'ın bazen hadiseler içinde¹, bazen de açıkça emrettiği² önemli bir sosyal karar mekanizmasıdır. Meşveret, bundan dolayı, sonsuzluğa doğru şerefle akıp giden îman hizmetinde can damarından da öte bir organ hüviyetindedir. Bedüzzaman Hazretleri, bunun nedenini, “Zaman şahıs zamanı değil; şahs-ı mânevî zamanıdır. Risâle-i Nûr'da şahıs yok; şahs-ı mânevî var!” sözüyle açıklayarak³, bütün sorumluluğu ve bütün hayrî şahs-ı mânevîye verir.

Şahs-ı mânevînin, yani hayrî bir meslekte bir arada bulunan kimselerin her konuda ortak hareket etmeleri, ortak adım atmaları, ortak karar almaları çok önemlidir. Ortak alınan kararlarda yanılma payı neredeyse yoktur. Bedüzzaman Hazretleri bu zamanda iman hizmetinin de bir fikir ve gönül ortaklığı prensibiyle yürütülmesini bundan dolayı ister. Der ki: “Bu zaman ehl-i hakikat için, şahsiyet ve enâniyet zamanı değil; zaman, cemaat zamanıdır. Cemaatten çıkan bir şahs-ı mânevî hükmeder ve dayanabilir. Büyük bir havuza sahip olmak için bir buz parçası hükmündeki enâniyet ve şahsiyetini, o havuza atmak ve eritmek gerekir. Yoksa, o buz parçası erir, zâyî olur; o havuzdan da istifâde edilmez.”⁴

İnsan fikri, kendi başına karar vermekten çoğu kez acizdir. Çünkü önünde hep birçok ihtimaller ve seçenekler sıralanmıştır. Hepsini de birbirinden iyidir; hepsinin de tercihe şâyân yanları vardır. Hepsini birden yapmaya kâdir olamaz. Birisini tercih ettiği zaman, diğer menfaatlerden uzak bulunması veya daha iyinin diğer tercihler içinde olma ihtimali insan fikrinin dağılmasına ve içinden çıkılmaz kararsızlıklara girmesine yol açar.

Oysa diğer yönden bir an önce karar verilmeli ve eyleme başlanmalıdır. Atalarımız bunu ifade için, “En kötü karar, kararsızlıktan daha iyidir.” demişlerdir. Çünkü kararsızlık, fikir dağınıklığı ve ifrat derecede en iyiye arama titizliği çoğu kez müstakim karar vermeye de mâni olmaktadır.

Demek, vazgeçilmez adımların karar verme ve uygulama sürecinde meşveret hep başarının altın anahtarı olarak önümüzde durmaktadır ve durmaya devam edecektir.

İşte dinimizin ön gördüğü insaf usulleriyle yapılan meşveret, yani Üstadın ifadesiyle meşveret-i şer'iyeye, fikirlerin dağınıklığını giderir, görüşlere belli bir hedef çizer, istikamet verir, potansiyel gücün en faydalı biçimde kullanılması böylece temin edilmiş olur.

1. Bakara Sûresi, 2/30

2. Şûrâ Sûresi, 42/38; Âl-i İmrân Sûresi, 3/159

3. Tarihçe-i Hayat, s. 605

4. Hizmet Rehberi, s. 159

Kur'ân Meşvereti Emrediyor

Allah meşveret etmekten müstağnidir. Fakat insanı, meleklerle meşveret ettikten sonra yaratmıştır. Bu ilginç değil mi?

Allah'ın meşverete ihtiyacı elbette yoktu. Fakat Allah kâinata meyve olarak yaratacağı bu yeni cinsin hayatında, önemli bir karar merkezi olarak meşveretin hâkim olmasını istiyordu. Bunun için de emretmek yerine, ilk örneği bizzat Kendi Zat-ı Uluhiyeti verdi. Yani meşvereti emretmekten öte, bizzat Kendisi buna örneklik etti, öncülük etti, fiiliyle kılavuzluk etti.

İlgili ayetler aynen şöyledir:

“Hani, Rabbin meleklere, “Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım” demişti.

Melekler:

“Orada bozgunculuk yapacak, kan dökecek birini mi yaratacaksın? Oysa biz sana hamdederek daima seni tesbih ve takdis ediyoruz.” dediler.

Allah da:

“Ben sizin bilmediğinizi bilirim” dedi.”

Allah, Âdem'e bütün esmayı öğretti. Sonra onları meleklere göstererek,

“Eğer doğru söylüyorsanız, haydi bana bunların isimlerini söyleyin” dedi.

Melekler:

“Seni bütün eksikliklerden tenzih ederiz. Senin bize öğrettiklerinden başka bizim hiç bir bilgimiz yoktur. Şüphesiz Sen Alim ve Hakim'sin.” dediler.⁵

Kur'ân ayrıca iki ayetiyle de meşvereti emrediyor.

1-“Ve emruhum şura beynehum” (Onların işleri şura ileidir).⁶

2-“Ve şâvirhum fi'l-emr” (İş konusunda onlarla müşavere et.)⁷

Peygamber Efendimiz (asm) kendisine vahiy gelip durduğu halde, hiç ihtiyacı yokken, sırf ümmete örnek olmak için ashabıyla birçok kere meşveret etti.

Ve meşveret sonucunda karşı görüşü uygun buldu.

Mesela Bedir savaşında ordunun karargâhını meşveret sonucunda belirledi.

Uhud savaşına katılmaya meşveret sonucunda karar verdi.

Hendek savaşının şeklini meşveret sonucuna göre tespit etti.

Demokraside Rey-i Vahit Olmaz

Bediüzzaman, Eski Said döneminde meşrutiyeti, Üçüncü Said döneminde demokrasiyi “meşveret sistemi” olarak tarif ediyor, şeriatın önemli

*Bediüzzaman,
Eski Said
döneminde
meşrutiyeti,
Üçüncü Said
döneminde
demokrasiyi
“meşveret
sistemi” olarak
tarif ediyor,
şeriatın önemli bir
vecibesi sayıyor
ve sahip çıkıyor.
Ve meşveret
sistemini anayasal
parlamentar
sistemin ruhu ve
özü kabul ediyor.*

5. Bakara Suresi: 30, 31

6. Şura Suresi: 38

7. Al-i İmran Suresi: 155

Bediüzzaman'a
göre bizim
Müslüman olarak
siyasette temel
problemimiz, ilk
dört halifeden
sonra aklımızı
başımızdan
çıkarıp adeta
işlevsiz kılarak,
farklı kılıklarda
tezahür eden rey-i
vahide boyun
eğme, bir akli
kutsallaştırma ve
çok akli bir akla
mahkûm etme
hastalığıdır.

bir vecibesi sayıyor ve sahip çıkıyor. Ve meşveret sistemini anayasal parlamenter sistemin ruhu ve özü kabul ediyor. Beyanat ve Tenvirler'de Kur'an'ın insanlığa hürriyeti getirdiğini ve devlet yönetiminde meşvereti ve şurayı emrettiğini adeta haykırıyor!

Bediüzzaman'a göre, meşveretin zıttı ise rey-i vahittir.

Rey-i vahit bazen tek adamın, bazen tek zümrenin millet üzerinde tahakküm kurmasıdır. Bu durum demokrasiye aykırı olduğu gibi, şeriatın ruhuna da aykırıdır. Çünkü tek adam her zaman isabet edemez, ama tahakküm eder. Millet ise çoğu zaman isabet eder, ama tahakküm etmez.

Meşveret ortak aklı yansıttığından, meşveret edenin yanılması ve isabetsiz olması neredeyse imkânsızdır. Kur'an bu nedenle rey-i vahidi değil, meşvereti emrediyor.⁸

Öte yandan bir kişinin kendi görüş ve kanaatlerini hâkim kılma teşebbüsü istibdadın ta kendisidir. İstibdat ise bir semm-i katildir. Yani öldürücü bir zehirdir.⁹ Bir demokrasi katili olan istibdat, şeriatça da caiz değildir.¹⁰

Meşveretin hâkim olduğu bir yönetim sisteminde kuvvet değil, hak üstündür!

Meşveret sisteminden ibaret olan demokrasi cehaletle değil; ilimle, marifetle, hürriyetle, bilgiyle ve hikmetle yaşar. Bu sistemin dili kin, nefret, husumet, adavet ve düşmanlık değil; hür irade, akıl, sevgi, merhamet ve muhabbetir. Bu sistemde şahsın akli değil; şuranın hür biçimde ortak akli ile yapılmış kanun esas alınır. Bu sistem bir adamın millete hâkim olması değil, milletin kendi yönetimine hâkim olmasıdır.¹¹

Biz ülke olarak eğer meşvereti esas alan bir yönetim anlayışını siyasette hâkim kılabilirsek, bu, âlem-i İslam için de örnek bir reçete olacaktır.¹²

Siyasette Temel Problemimiz

Bediüzzaman'a göre bizim Müslüman olarak siyasette temel problemimiz, ilk dört halifeden sonra aklımızı başımızdan çıkarıp adeta işlevsiz kılarak, farklı kılıklarda tezahür eden rey-i vahide boyun eğme, bir akli kutsallaştırma ve çok akli bir akla mahkûm etme hastalığıdır.

Adı ister saltanat olsun, ister padişahlık, ister halifelik, ister cumhuriyet, isterse cemaat olsun –kurumu ve adı ne olursa olsun–; rey-i vahide mahkûm edildiği anda derman olmaktan çıkıyor, kendisi dert oluyor!

Fıkıh usulünde önemli bir kural vardır: İcma-i ümmet, yani ümmetin bir meseledeki birliği önemli bir şer'î delildir. Rey-i vahid ise delil değildir.

Meşveret İlkeleri

Meşveret bir konferans, muhakeme ve müzakere sistemidir. Meseleler müzakere edilir. Meşveretin müzakere esaslarını ve ilkelerini Risale-i Nur şöyle belirlemiştir:

8. Âl-i İmran Suresi: 159; Şûra Suresi: 38

9. Beyanat ve Tenvirler, s. 36

10. Beyanat ve Tenvirler, s. 48

11. Beyanat ve Tenvirler, s. 39

12. Beyanat ve Tenvirler, s. 42

1-Geçici rüzgârlara ehemmiyet verilmez.

2-Samimi tesanüt ile meşveret-i şer'îye yapılır.¹³

3-İhlâs Risalesi düsturları her vakit göz önünde bulundurulur.¹⁴

4-Münakaşa değil, müzakere edilir.¹⁵

5-Şahs-ı manevinin fikrinin ortaya çıkması için, medar-ı niza meseleler meşveret edilerek reyler teşettütten muhafaza olunur.¹⁶ Yani, tartışmalı meseleler görüşülerek, şahs-ı manevi namına bir fikir birliğine varılır.

6-Sosyal ve siyasi meseleler görüşülürken, Üstad Hazretlerinin Eski Said, Yeni Said ve Üçüncü Said olarak sergilediği tavizsiz duruş aynen ve tartışmasız alınır.

7-Herkes fikirlerini hür bir zeminde, açıkça ve gerekçeleriyle söyler. Gerçek manada telahuk-u efkâr meydana gelir. Bu telahuk-u efkârdan ise hakikat balları süzülüp ortaya çıkar.

8-Hazret-i Üstad'ın, "Bundan sonra her meselemizde emir, Risâle-i Nûr'un şahs-ı mânevîsini temsil eden has şâkirtlerin ve sizlerindir. Benim de şimdi bir reyim var."¹⁷ şeklinde çizdiği çerçeve ile örtüşecek biçimde, görüş ayrılıklarını tabii görmeli, farklı görüşlere ifade imkânı verilmelidir. Çünkü herkes aynı tabiatta yaratılmış değildir. Herkesin rahatça görüşünü ortaya koymasına ve karar alma sürecine katkıda bulunmasına müsaade edilmelidir. Herkes konuşturulmalıdır. Emin olunmalıdır ki, doğru karar almada yapıcı olmak şartıyla farklı görüşler yardımcı olacaktır.

9-Görüşmeler esnasında, insaf ve hakkı bulma niyeti ön plânda olmalıdır. Fikirler beyan edilmeli, karşı görüşlere hayat hakkı tanınmalı ve karşı görüşün de doğru olabileceği akıldan ve insaftan uzak tutulmamalıdır. Karşı görüşün haklılığından memnun olunmalı ve teslim edilmeli; kendi görüşü umûmî kabul görmediğinde bundan râzı olunmalı, üzerinde uzlaşılan kararlar için Cenab-ı Hak'tan hayır umulmalı; karşı görüşlere tavır alınmamalı ve kırgınlık olmamalıdır.¹⁸

10-Görüşmelerde hep kendi görüşlerini tartışma konusu yapmaktan ve hep kendi haklılığını savunmaktan kaçınılmalıdır. Kendi fikirlerini mümkün mertebe açık, anlaşılır, vakur, mantıklı ve saygılı bir üslup içinde ortaya koymalı, daha sonra diğer görüş sahiplerinin fikirlerine kulak vermelidir. Kendi fikirlerinde ısrar etmeden önce, karşı görüşler üzerinde de düşünmelidir. Bu esnâda "fenâ fi'l-ihvân" ve "tefânî" düsturları (kardeşlerde fâni olmak) her zamankinden daha çok yaşanmalı; karşı görüş sahiplerine olabildiğince nâzik ve saygılı davranılmalı; hür fikirlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlanmalı ve yardımcı olunmalıdır. Karşı görüş üzerinde ittifak edildiğinde, buna uyulmalıdır.

11- Sadece kendi görüşlerinde değil; uhuvvet düsturu çerçevesinde, görüşleri kabul gören kardeşlerin görüşlerinde de meziyet aranmalı; karşı

Sadece kendi görüşlerinde değil; uhuvvet düsturu çerçevesinde, görüşleri kabul gören kardeşlerin görüşlerinde de meziyet aranmalı; karşı tarafın fazîleti ve meziyeti, kendi meziyeti sayılmalıdır.

13. Kastamonu Lahikası, s. 176

14. Kastamonu Lahikası, s. 340

15. Şuâlar, s. 289

16. Kastamonu Lahikası, s. 336, 340

17. Emirdağ Lâhikası, s. 219

18. Mektûbât, s. 335

tarafın fazileti ve meziyeti, kendi meziyeti sayılmalıdır.¹⁹

12- Netice oylama ile belirlenir. Yüzde elliden bir fazla oy alan görüşler şahs-ı manevinin görüşü olarak kabul edilir.

13- Oylamadan sonra kendi görüşü kabul görmeyen üye oylama sonuçlarına saygı duyar. Meseleyi muhalefet, münakaşa ve fitne zeminine çekmez. Kabul gören görüşü, şahs-ı manevinin görüşü olarak kabul eder.

Benim Bir Reyim Var

Meşveret, Bediüzzaman Hazretlerinin Kur'ân'dan ve asr-ı saadetten aldığı ve bir hizmet metodu olarak ortaya koyduğu sistemin adıdır.

Bediüzzaman bu çerçeveyi şöyle çiziyor:

“Bundan sonra her meselemizde emir, Risale-i Nur’un şahs-ı manevisini temsil eden has şakirtlerin ve sizlerindir. Benim de şimdi bir reyim var.”²⁰

“Siz, mabeyninizde münakaşasız bir meşveret ediniz. Kararınızı kabul ederim.”²¹

Anlaşıyor ki, hizmet-i imaniyeyi plânlamak için, sosyal hareket tarzımızı ve siyasi tercihimizi belirlemek için meşveret etmek hizmetimizin önemli bir rüknüdür.

Bir mesele üzerinde meşveret yapılmış ve bir karar alınmışsa, alınan bu karara sadakat içinde olmak ve uymak Nur Talebesinin önemli bir şartıdır.

19. Lem'alar, s. 166

20. Emirdağ Lahikası, s. 195

21. Şualar, s. 289